

MODERNI SOCIALNI POLITIKI NAPROTI

CIRIL KLAJNSČEK

Povzetek

Na osnovi refleksije lastnega izkustva skuša avtor pokazati na prehod iz revolucionarnega v postrevolucionarni tip družbenosti kot nujni predpogoj za vzpostavitev socialne politike v modernem pomenu besede. Sleherni revolucionarno konstruirani tip družbe ima vgrajeno konstrukcijsko napako, ki je v našem primeru ohranjanje monopola partijske oblasti, zaradi katerega nimamo izgrajenega modernega političnega telesa, ki ga tvorijo civilna družba, pravna država in legitimna oblast, telesa, ki je predpogoj moderni socialni politiki. Predpogoj modernizacije družbenega razvoja v tem smislu je preraščanje nedoletnosti in prehod k osebni zrelosti, osvoboditvi logike "dobrega in zlega" (revolucije in kontrarevolucije).

Summary

On the basis of his own experience the author tries to call attention to the transition from the revolutionary to the postrevolutionary type of society as a necessary precondition for the establishment of the social policy in the modern sense of the word. Every revolutionary type of society has a built-in construction failure: in our case the political monopoly of communist party. The structural consequence of it is the deconstruction of modern political body of the society with its basic constitutive parts: civil society, legal state and legitimate authority. Such a political body is the precondition of a modern social policy. The psychological precondition of modernization of social development in this sense is the overcoming of immaturity and the transition to the mature functioning of the personality, freed of the logics of "good and evil" (ie. revolution and counterrevolution).

Ni moč govoriti o transformacijah societalnega tipa, marveč o prehodu skupnosti iz enega področja historičnosti v drugega, iz ene oblike institucionalnega sistema v drugega.

Alain Touraine

Tisto, kar je moč normativno izpostaviti, so nujni, vendar splošni pogoji za komunikativno vsakodnevno prakso in za proces diskurzivnega oblikovanja volje, ki bi lahko same udeležence postavili v situacijo uresničevanja konkretnih možnosti boljšega in manj ogroženega življenja, v skladu z njihovimi lastnimi potrebami in uvidi ter na osnovi lastne iniciative

Jürgen Habermas

Uvod

Pričujoči tekst je pisan v skladu z maksimo, da mi je tuje tisto, kar mi je izkustveno nedostopno. Je strnjen poskus elaboracije izkustveno-refleksivnega pogleda na dejanskost naše socialne politike, kakršnega sem si postopoma izoblikoval ob skorajda desetletnem delu na projektu vzpostavljanja in družbenega uveljavljanja neke "marginalne" družbene dejavnosti.¹

V prvem poglavju poskušam opredeliti lastno pot do optike, skozi katero poskušam v nadaljevanju pokazati na prehod iz revolucionarnega v post-revolucionarni tip družbenosti, kot družbeno nujni predpogoj za vzpostavljanje socialne politike v pravem (modernem) pomenu besede.

Pri tem zastopam tezo o nujnosti konstrukcijske napake slehernega revolucionarno skonstruiranega tipa družbe na tisti točki revolucionarnega gibanja, v kateri je komunistična partija po prevzemu oblasti prestopila iz ilegalnosti v ilegitimnost na način, da je ohranila svoj onto(teo)loško privilegirani status oz. monopol oblasti. Strukturna posledica takšne metafizike oblasti je totalna dekonstrukcija modernega političnega telesa družbe, poseben tip segmentarizacije politične kulture, parcializacija in institucionalizacija interesov ter odsotnost širših družbenih konsenzov. Zategadelj je socialna politika v socializmu paradokсна aktivnost.² Svoja lastna izkustvena spoznanja poskušam v tretjem delu teksta dodatno podkrepiti še s spoznanji nekaterih drugih avtorjev.

Iz primerjave teh spoznanj je namreč razvidno, da problemi, ki jih navajamo neodvisno drug od drugega, generirajo iz globalne družbene strukture oz. iz povsem konkretno opredeljive systemske matrice političnega delovanja ljudi - tiste, ki je produkt političnega konstruktivizma monopolno vladajoče partije.

Izhod iz takšnega stanja stvari vidim v prehodu iz revolucionarnega v postrevolucionarni tip družbenosti. Ta prehod pa zahteva modernizacijski pristop k družbenemu razvoju.³

1. Sprememba optike - zapuščanje strukture celega

Delo, ki sem se ga lotil v času, ko je globalna družbena kriza začela prihajati v akutno fazo, je bilo po vsebinski plati večdimenzionalno: čisto konceptualno, akcijskoraziskovalno, analitično, systemsko-organizacijsko in politično. Kot spiritus movens legitimnega, formalno-politično in finančno podprtega družbenega projekta sem deloval na vseh navedenih nivojih, opirajoč se pri tem na znanje o povezanosti posameznih procesov, na sproti se izgrajujočo teorijo in razvojno strategijo (strategijo razvoja lastnega tima, izgrajujoče se institucije in spreminjanja sistema). Vsak praktičen korak pri tem projektu sem poskušal teoretično in praktično-politično utemeljiti, naknadno pa mu je vedno sledila (samo)refleksija in nenehno vračanje k lastnim predpostavkam in lastnim izhodiščem. Na ta način sem, ob faktičnem konstituiranju in družbenem uveljavljanju (konsolidiranju) novonastale storitvene dejavnosti, ki je obsegla tri izvajalske delovne organizacije, postopoma začel spoznavati funkcioniranje "sistema" družbenih dejavnosti "in vivo", oziroma od znotraj.

Ob tem pa sem šel tudi skozi lastni intelektualni oz. profesionalni razvoj. Ta razvoj, ki bi ga na kratko lahko opisal kot prehod iz marksističnega (historično-materialističnega) na postmarksistično stališče, je potekal na način postopnega spreminjanja percepcije/interpercepcije družbenega sveta in moje vloge v njem. In to na način, da danes skorajda

nič več ni tam, kjer je bilo in takšno, kot je bilo.

Glede na to, da sem bil marksist in da mi je bil osebno(stno) tuj način dela po principu "jaz sem eno, moja dejavnost (delovanje) pa nekaj povsem drugega", sem partijsko skonstruiran samoupravnosocialistični družbeni sistem in z njim opredeljena pravila družbenega vedenja akterjev vzel kot zaresno (pred)postavko našega lastnega projektnega delovanja. Ne le da sem dosledno vztrajal pri sistemsko legitimnih vlogah in pravilih vedenja, marveč sem iz pragmatičnih razlogov celo skonstruiral revolucionarno-teleološki koncept vzpostavljaljoče se dejavnosti.⁴ Toda (samo)refleksija reakcij na moje dosledno vztrajanje pri praktični realizaciji (igranju) sistemsko opredeljenih vlog in deklariranih pravil vedenja institucij in posameznikov ter potreba po nadaljnjih praktičnih korakih v okviru projekta, sta me vodila v zakulisje vsakdanjosti, to je k prepoznavanju logike neformalnega delovanja (funkcioniranja) sistema, od tam pa k soočenju z mojim lastnim početjem, hotenjem in dinamiko.⁵

Postopen spregled zveze med mojim lastnim hotenjem po vsestranski, totalni samorealizaciji sebe kot "konstitutivno nerazcepljenega" bitja ter eshatološko-teleološkim tipom družbenosti kot "konstitutivno totalnim", me je preko spoznanja o nujnosti dete(le)ologizacije družbenosti vodil h konceptu ne celosti, nezaključenosti in nezaključljivosti človeka in družbe. Tisto, kar sem po eni stani spoznaval kot sociološko, sem po drugi strani spoznaval kot psiho-logično in osebno sprejemljivo.⁶

Predstava o družbi kot zaključeni celoti je na ta način postopoma izginila in pred menoj se je začelo kazati zgolj še "odprto" polje družbenih delovanj in njim lastna produkcija različnih form družbenosti. Produkcija družbe (kot nezaključljive celote) je v mojih predstavah postala kontingentna, sam pa sem kot oseba (individuuum) pristal na gibkih tleh vsakdanjosti, prepuščen spoznanju o svoji enkratnosti in neponovljivosti, samostojni uporabi lastnega uma, etiki javne besede in avtonomno aktivnemu družbenemu samovmeščanju.

Pristal sem na tleh, kjer se nujno srečujejo med seboj nadaljevanje tradicije in inovacija ter zavest o aktualnosti, v kateri se, kakor pravi Habermas, historično in utopično mišljenje prežemata med seboj.

2. Socialna politika kot del (moderne) politike

Socialno politiko lahko razumemo kot akcijsko usmerjeno konceptualizacijo določene spoznavnovrednostne orientacije, ki je referenčni okvir za specifično javno intervencijo oz. za vnašanje premišljenih sprememb v družbeno okolje (Ružica 1987). Socialna politika je torej koncept in institucionalizirana politična praksa urejanja položaja ljudi v družbi v skladu z določeno zamisljivo (miselnim konstruktom) o:

- družbeni enakosti,
- družbeni (socialni) varnosti,
- družbeni (socialni) pravičnosti,
- družbeni integraciji,
- potrebah ljudi in kvaliteti življenja.

Kot politična praksa je del politike kot igre moči, znotraj konkretnih družbeno-strukturnih pogojev družbene reprodukcije. Kot del politike pa je del kompletnega političnega telesa, ki ga tvorijo (civilna) družba, (pravna) država in (legitimna) oblast.

Kot taka socialna politika ne pomeni nujno koherentnega in sistematičnega koncepta, marveč sestoji iz spleta parcialnih pristopov, strategij in praks, njena koherentnost in integralnost pa se lahko vzpostavlja le na (parlamentarni) državni ravni. To pomeni, da je pogoj njenega obstoja institucionalno zagotovljena možnost izražanja in realizacije potreb, zahtev, strategij in programov. Ta institucionalno zagotovljena možnost pa predpostavlja enakost pred zakonom in demokracijo, ki pa obstaja samo tam, kjer ima ljudstvo pravico do svobodnih in neposrednih volitev, katerih rezultat je reprezentativni parlament in iz njega izhajajoča parlamentarna oz. pravna država. Ta je pravna v dveh pomenih: po svojem pravnem (ustavnem) nastanku oz. ustanovitvi in po uveljavljanju

skupščinskih znakov (zakonov parlamenta). Torej:

- politični pluralizem oz. pluralnost skupin z različnimi političnimi programi (programi o izvajanju oblasti) je predpostavka svobodnih in neposrednih volitev,

- svobodne/neposredne volitve so pogoj demokratičnosti oz. legitimnosti oblasti (oblast namreč vedno izhaja iz ljudstva),

- legitimna (reprezentativna, parlamentarna, na svobodnih volitvah izvoljena) oblast pa je predpogoj pravne države, kot funkcije parlamenta (in izvrševalke zakonodajne oblasti).

To je temelj moderne politične teorije in prakse, ki se kot taka pojavlja samo v družbi, kjer so ljudje osvobojeni tradicionalnih (kastnih, stanovskih, religioznih itd.) vrednostnih orientacij, legitimacijskih simbolov, komunikacijskih kodov in tradicionalnih vzorcev individualne in kolektivne identitete (kot npr. patriarhalnost, domačijskost, submisivna avtoritarnost ipd.). Pojavlja se v družbi, v kateri so vzpostavljeni strukturni pogoji za delitev in kontrolo oblasti, v kateri obstajata ekonomski in politični trg (konkurenca) ter enakost pred zakonom, ki zagotavlja avtonomijo in pravno varnost človeka - posameznika kot privatne osebe, podjetnika in državljana. Pojavlja se v družbi, kjer obstaja tudi možnost samoorganizacije in samo(re)produkcije civilne družbe kot od države (relativno) neodvisne sfere zasebnosti podjetništva in politične javnosti.

In obratno: kjer teh družbeno-strukturnih pogojev ni, tj. kjer ni legitimne oblasti, pravne države in civilne družbe, tam je socialna politika paradokсна aktivnost, ki se izčrpava v nenehnih poskusih realizacije nelegitimne, nedemokratične oz. totalitarne oblasti in njenih zamisli o družbeni enakosti, socialni varnosti, socialni pravičnosti, družbeni integraciji in potrebah ljudi. In prav to se dogaja v socialističnih, semitradicionalnih družbah, v katerih je komunistična partija z nasilnim zavzetjem oblasti prestopila iz ilegalnosti v ilegitalnost, se konstituirala kot samozvana avantgarda in to avantgardnost "legitimiral" z vzposta-

vitvijo organske povezanosti z družbeno "bazo" (delavskim razredom kot tostranim odrešiteljem/osvoboditeljem človeštva izpod vseh oblik tiranije). Rezultat revolucionarne te(le)ologije pa je takšna supstancialna (ideološko-utopična) sistemizacija družbe, v kateri je država bodisi povzela vase civilno družbo (državni socializem) ali pa je sama začela "odmirati" na način integralnega samopodrejanja ljudi monopolno vladajoči vlogi partije (samoupravni socializem). Rezultat te, z "nujnostjo uresničevanja objektivne zgodovinske resnice (volje)" utemeljevane (legitimirane) instrumentalizacije "države" pa je takšno monopolno podrejanje in obvladovanje družbe, ki ne dopušča nikakršnega samoorganiziranja in samo(re)produciranja civilne družbe oz. njene institucionalizacije. Ker ni delitve oblasti, ker je vladanje dojeto kot oblast ene in edine partije, je vlada avtoritarna, oblast nedemokratska, nelegitimska oz. totalitarna, država ideološko-supstancialna oz. nepravna (partijska, ideološka).

Zategadelj trdim, da v pogojih, kjer niso vzpostavljeni družbeno strukturni pogoji za moderno politično teorijo in prakso tudi nimamo opravka s socialno politiko v smislu moderne politične teorije in prakse, marveč imamo opravka zgolj s kvazi socialno politiko, ki je del vladajoče politične liturgije in ritualizma ideološko in institucionalno samozablockiranega tipa družbenosti, ki v pogojih integralnega samoupravljanja (kot oblike "neposredne demokracije") poskuša združiti nemogoče: avtonomijo baze in monopolno vladajočo vlogo partije.

Kot akcijsko usmerjena konceptualizacija ideološko-utopične revolucionarne spoznavno-vrednotne orientacije je "socialna politika" pri nas formalno-pravno oziroma institucionalno operacionalizirana na ta način, da dejansko ni v službi zagotavljanja, izboljšanja oziroma napredka blagostanja ljudi (kvalitete življenja, zadovoljenosti potreb) in njihove socialne mobilnosti ter se ne ravna po načelih učinkovitosti.

Ker ne obstojijo temeljni družbeno strukturni pogoji za

izražanje in realizacijo različnih pobud, interesov, zahtev in političnih programov, to je - ker mesto oblasti ni strukturno izpraznjeno za način njegove programske tekmujoče zasedbe (s svobodnimi volitvami), tudi ni mogoče govoriti o možnosti artikulacije in realizacije različnih socialno-političnih idej, pobud, zahtev in programov in o njihovi državno(u)pravni integraciji in regulaciji.

3. Nekaj aktualnih problemov naše "socialne politike"

Kot ilustracija aktualnosti naše socialne politike, kakršna je rezultat revolucionarno-partijskega tipa družbenosti (sistema), nam lahko služi podobnost oziroma komplementarnost naslednjih nekaj med seboj popolnoma neodvisno nastalih spoznanj in ugotovitev različnih avtorjev. Gre za prikaz problemov na področju invalidskega varstva, zdravstva, upravljanja na področju družbenih dejavnosti in socialne politike kot celote.

a) Invalidsko varstvo⁷

Moje osnovno izkustveno-refleksivno spoznanje, izvirajoče iz dela na omenjenem projektu, je spoznanje o nizki zmoglosti funkcionalno racionalnega vedenja posameznih akterjev invalidskega varstva. To je tako zaradi funkcionalno nizko diferenciranega, popolnoma segmentiranega, nekoordiniranega oz. dezintegriranega subsistema invalidskega varstva, ki nima ne ustreznega strokovnega, ne upravnega nadzora, v katerem primanjkuje ustrezno usposobljenih strokovnjakov, sistematičnega raziskovalnega dela in v katerem imamo, namesto strateško razvojnega delovanja, oprava le z ad hoc-kratsko voluntaristično politiko kratkega diha.

Diagnoza stanja znotraj delovnih organizacij, kjer je formalno-pravno temelj samoupravnega invalidskega varstva, je naslednja: podjetje je politizirano, kolektiv je kaotiziran, vodstvo je znevrotizirano, poslovanje zimprovizirano, delavci demotivirani, sindikat pa zdevalviran. Kar z drugimi besedami pomeni, da predpostavljene nosilca invalidskega varstva

empirično oz. čutno konkretno pravzaprav sploh nimamo.

Obseg problemov invalidnosti pa nam ob tem vztrajno narašča.

b) Zdravstveno varstvo⁸

Naš sistem zdravstvenega varstva je rigiden, stereotipen in neučinkovit. Nosilci sistema delujejo neusklajeno, ohranjajoč vsak svoj monopol. V zdravstvu vlada samoupravna organiziranost po vzorcu industrijskih delovnih organizacij, vodenje in upravljanje zdravstvenih delovnih organizacij je voluntaristično, planiranje zdravstva pa nestrokovno. Način financiranja je kvaziproračunski, saj se namesto programov financirajo zmogljivosti in fakturirajo storitve, strokovni nadzor pa je slab oziroma pomanjkljiv. Medicina ostaja tradicionalno kurativna, prevencijo imamo le v deklaracijah, oprema je zastarela, primanjkovati začenja zdravil, naraščajoče zahteve po spreminjanju zdravstva pa spremlja vse manj denarja, namenjenega zanj.

Vzporedno s kriznimi razmerami se zdravstveno stanje prebivalstva vse bolj slabša, znižuje se kvaliteta življenja, slabšajo se higienske razmere, naraščajo bolezni revščine, alkoholizem in samomorilnost, invalidnost in prezgodnja umrljivost, absentizem itd...

Ker naše zdravstvo ne sledi temeljnim trendom in priporočilom SZO in ker ne upošteva temeljnih zakonitosti ekonomike zdravstva, na tem področju vidno zaostajamo za večino modernih držav.

c) Upravljanje na področju družbenih dejavnosti⁹

Nepoznavanje in neupoštevanje temeljnih sistemskih in organizacijskih zakonitosti (s strani kreatorjev sistema) je rezultiralo v neizpolnjevanje standardov sodobne države. Samoupravljanje je proizvedlo nekontrolirano širjenje upravljalskih ravni, nastanek novih subjektov, širjenje normativizma, upravljanje brez feed-backa, neprilagodljivost sistema in vsesplošno neodgovornost. Posledica je sistem državne

ureditve brez faktično kompetentne in odgovorne vlade in brez kreativne in koordinativne vloge proračuna.

Državne oz. republiške (socialne) politike pravzaprav sploh ni. SIS-i so države v državi, od katerih vodi vsaka svojo politiko (to jim omogoča njihov visoko postavljeni položaj v sistemu, ki praktično eliminira vlogo skupščine in vlade na ustreznih področjih) in med katerimi ni nobenega usklajevanja. Razen tega pa nimamo ustreznega instrumentarija za arbitriranje in odločanje, oziroma centra za uravnoteženje nacionalnih potreb in nacionalnih zmogljivosti. Naši državni organi na področju družbenih dejavnosti stvari nimajo "v svojih rokah". Država ima dejansko v rokah le zakon, ki ga lahko spreminja, v njegovo izvajanje pa ne more posegati in na terenu ne more storiti nič konkretnega, da bi se eventualne pomanjkljivosti odpravile in stvari premaknile z mesta.

Glede naše ureditve lahko postavimo paradoksalno trditev, da je naša javnost z obstoječo realizacijo samoupravne urejenosti na področju družbenih dejavnosti izgubila skoraj vse možnosti nadzora in vpliva na izvajanje teh dejavnosti.

d) Socialna politika kot celota¹⁰

Mi nimamo zanesljivega in sistematičnega okvira za razumevanje socialističnega projekta v njegovem uresničevanju, ne za razumevanje socialne politike, ki deluje v tem kontekstu. Splošna situacija je taka, da je njena praksa prepuščena nestrokovnim pragmatičnim razpravam in izmenjavam izkušenj, v katerih prevladuje voluntaristično in intuitivno zavzemanje stališč. Razprav o vrednostni orientaciji in razmišljanj o strateških smereh sprememb primanjkuje, fundamentalnih razvojnih raziskovanj ni, ker primanjkuje strokovnih institucij in kadrov, ki bi se celoviteje ukvarjali s socialno politiko. Prav tako ni evaluacije programov, ne pretoka informacij o raziskovanjih, projektih, novih programih in razprav o njih.

Po drugi strani pa je sploh zelo težko govoriti o socialni

politiki te dežele kot celote, saj je večina regulacije v rokah republik, kjer se kažejo vsi znani procesi zapiranja, decentralizacije, fragmentacije in komunikacijskih blokad. Znotraj teh meja je vsaka družbena dejavnost postala zaprt sistem, ki ga posebej ne zanima, kaj se dogaja zunaj njegovih okvirov.

4. Odraslost kot predpostavka in pogoj moderne socialne politike

V kontekstu našega problematiziranja socialne politike je potemtakem aktualno spoznanje, da moderne, učinkovite in državno integrirane socialne politike pri nas pravzaprav ni, ker nimamo ne svobodnih volitev, ne legitimne (demokratske) oblasti, ne pravne (parlamentarne) države in ne civilne družbe, ki jo ta država šele garantira.¹¹ Vsega tega pa nimamo zato, ker pravó ni ločeno od ideologije, ne država od partije in ker partija svoje legalnosti (pravnosti) ni združila z legitimnostjo, ker svojo legalizacijo (po nasilnem prevzemu oblasti) ni legitimirala z uveljavljanjem dejanskega političnega pluralizma, tj. z dopustitvijo (legalizacijo) skupin z alternativnim oziroma konkurenčnimi političnimi programi. Ali, z drugimi besedami: moderne socialne politike nimamo, ker po zaslugi monopolno vladajoče partije nimamo izgrajenega modernega političnega telesa, ki ga tvorijo: civilna družba, pravna država in legitimna oblast.

Iz tega pa sledi en sam praktičen nasledek: pogoj konstituiranja moderne socialne politike je konstituiranje modernega političnega telesa družbe v zgoraj navedenem smislu.

Osnovni spoznavnovrednostni orientacijski okvir za vzpostavljanje družbeno strukturnih pogojev za moderno socialno politiko predstavlja modernizacijski pristop k družbenemu razvoju, ki pomeni vzpostavljanje osebnostno in družbeno strukturnih zmožnosti dinamičnega razvijanja družbe.

Predpogoj takšnega pristopa (ki implicira nenehno kritično oceno socialnih odnosov, v katere je človek vključen ter

samorefleksivno demaskiranje mask navidezne individualnosti, identifikacij in lažne lojalnosti) je tista stopnja osebnostne zrelosti, ki se kaže v odrasli hotenjski sestavi in dinamiki subjekta. Odraslost (hotenjske sestave in dinamike subjekta) pa se kaže skozi človekovo osvobojenost od logike "dobrega in zla" (revolucije in kontrarevolucije), skozi samostojno uporabo lastnega uma in skozi etiko javne besede. In v kolikor je ta predpogoj izpolnjen, potem ni razlogov, da se v vsem našem razmišljanju, govorjenju, poslušanju, koncipiranju, snovanju, ustvarjanju, pisanju in javnem nastopanju v zvezi s socialno-razvojno politiko in načrtovanjem razvoja ne bi obnašali racionalno do te mere:

- da se poskušamo držati nekaterih osnovnih načel formalne logike,
- da se ne prepuščamo zgolj asociacijam in nezavednim povezavam misli (da torej poskušamo zavestno voditi svoje mišljenje),
- da poskušamo v svojih argumentacijah razločevati predpostavke in premise od argumentiranih trditev (konstatacij),
- da se ne bojimo (ustrašimo) konsekvenc tega, kar trdimo, verjamemo in mislimo,
- da javno izražamo in zastopamo tisto, kar je rezultat našega konsekventnega (strokovnega, umnega) delovanja,
- da se v svojem delu nenehno vračamo k lastnim predpostavkam, k lastnim izhodiščem, k lastnemu stališču (ki nam omogoča, da vidimo pač to, kar je s tega stališča/pozicije možno videti) in jih skupaj z rezultati lastnega početja izpostavljamo dialogu in kritični presoji,
- da ne pristajamo na dvojno precepcijo/interpretacijo družbe (eno za zasebno, drugo pa za javno rabo) in s tem povezano brezvestno (navidezno nevtralno) lastno dnevno-politično instrumentalizacijo,
- da se kot tako opredelimo za timsko delo in tudi začnemo timsko delovati (upoštevajoč pravila in zakonitosti tega dela kot specifične organizacijske oblike dela znotraj vedno konkretnih institucionalnih pogojev),

- da naše skupno (timsko, projektno) delo izpostavimo strokovnim kriterijem presoje (ocene, kritike), izpostavlja-joč kritiki seveda tudi same kriterije te strokovne presoje,

- da tako pri našem individualnem kot pri skupnem (tim-skem) delu ne ostajamo na ravni zdravorazumskega zapopadenja problema/predmeta, marveč da naredimo obrat h kritično-anali-tični paradigmi mišljenja,

- da ne težimo k celovitemu pojasnjevanju družbe z enim samim teoretskim konceptom ter da v skladu s tem tudi sprej-memo tezo o necelosti, nezaključenosti in nezaključljivosti družbe,

- da ne pristajamo na nekakšno samoumevno objektivnost naših videnj in spoznanj ter v skladu s tem razmišljanje o problemih (družbe) zaobrnemo v razmišljanje o našem lastnem razmerju do problemov,

- da se kot taki pri vsem svojem planersko-načrtovalnem delu dosledno zavzemamo za pluralizacijo družbe in razvojno paradigmo, ki je s tem povezana (paradigmo, ki temelji in gradi na predpostavki človeka-posameznika kot realnega (nece-lega, nezaključenega, nazaključljivega) bitja),

- da se kot taki implicitno in eksplicitno, javno in zasebno zavzemamo za demokratično oblast, pravno državo in civilno družbo,

- da poskušamo in se trudimo biti brezobzirni na področju teoretične kritike, sicer pa obzirni v politiki kot skupni igri moči, ki rezultira v urejanje, regulacijo in usmerjanje (vedenja, ljudi, razvoja).

Kaj iz doslej povedanega sledi? V vsakem primeru vsaj to, da ni nikakršnih racionalnih (umnih) razlogov zoper opisano razmerje med socialno politiko, civilno družbo in državo oziroma zoper modernizacijski pristop k družbenemu razvoju v navedenem smislu, ampak, da obstajajo zgolj osebnostno-strukturni, emocionalni, ideološko-religiozni in politikant-ski pomisleki, odpori, ugovori in nasprotovanja. Ti pa ne ob-stajajo v obliki nekakšnih objektivnih omejitev, marveč - se-veda s stališča človekovega delovanja - zgolj v obliki

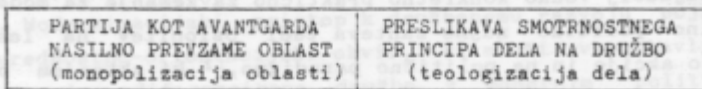
njegovih subjektivnih lastnosti (značilnosti) in v obliki "naše" lastne samozablockiranosti.

Kot da je mogoče imeti koncept/predstavo o samem sebi neodvisno od koncepta/predstav o družbi oz. kot da je mogoče imeti odnos do družbenih problemov in njihovega razreševanja neodvisno od predstave o nas samih v svetu/družbi! Kot da je tržno gospodarstvo in strukturalno prilagajanje družbe zakonitostim mednarodne delitve dela in svetovnega trga sploh možno izven modernega (funkcionalno diferenciranega in uravnoveženega) makrostrukturnega razmerja med (sub)sistemom denarja, znanja in moči! Kot da je to makrostrukturno razmerje možno brez hkratnega vzpostavljanja razmerij konkurence na političnem, ekonomskem in socialnem področju (področju družbenih dejavnosti)! Kot da je možno tržno (z zakonitostmi trga opredeljeno) gospodarstvo, brez siceršnje pluralizacije družbe, ki se kaže tako na nivoju čistega političnega pluralizma kot v obliki welfare pluralizma! Kot da je mogoča učinkovita ekonomska politika, brez učinkovite in učinkovitostne socialne politike! Kot da je vse to možno izven modernizirajoče paradigme, vzorca oziroma koncepta družbenosti oziroma modernizacije kot tistega nujnega in ireverzibilnega procesa družbenega razvoja, brez katerega je prehod iz industrijske v postindustrijsko družbo čista iluzija, "socializem" pa kot nekakšna čakalnica, v kateri se samozablockirano in samopodrejšajoče gnetejo ljudje, žrtvovani za "svetlo" bodočnost! Kot da je to možno ob še nadaljnem permanentnem revolucioniranju tiste forme družbenosti, ki rezultira iz eshatološko-utopičnega ideološkega projekta monopolno vladajoče vloge partije! In nenazadnje, kot da se modernizacijska smer razvoja uresničuje že kar sama po sebi, neodvisno od ljudi!

Gledano z današnje perspektive je povsem evidentno, da je modernizacija družbe in socialne politike odvisna od konkretnih razmerij moči in da je vsaj za določen čas možen tudi civilizacijski regres, vključujoč seveda temu primerno "ceno" oz. posledice.

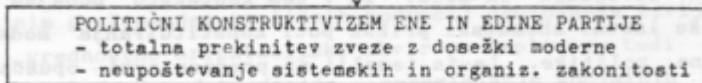
PRIKAZ MODERNIZACIJSKE SMERI RAZVOJA SOCIALNE POLITIKE

bili smo
NIČ

totalna samovolja

Močimo
VSE

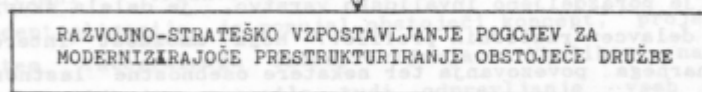
nujnost konstrukcijske napake

"DRUŽBA Z IDEOLOŠKIM OBRAZOM"
(totalnost družbe in človeka)

PERMANENTNO REVOLUCIONARNI
TIP DRUŽBENOSTI

tukaj in sedaj

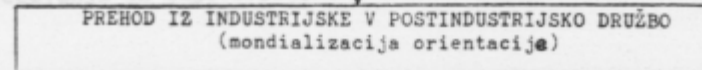
deblokiranje blokad

"DRUŽBA S ČLOVEŠKIM OBRAZOM"
(necelost človeka in družbe)

POST-REVOLUCIONARNI TIP
DRUŽBENOSTI

↓

Zategadelj vsako konkretno praktično zavzemanje za moderno socialno politiko nujno zahteva tudi oslonitev na lastno teorijo akcije in na politično paradigmo,¹² ki akterjem omogoča realnost orientacije v današnjih skrajno anomičnih pogojih življenja in dela. In v tem kontekstu podajam na koncu še lastni shematski prikaz poti konstituiranja moderne socialne politike. Le-ta temelji na predpostavki opuščanja revolucionarnega narcizma in postopnega izhoda ljudstva iz nedoletnosti. Kajti, brez odpovedi vsem posebnostim naše družbe, ki povzročajo omenjene težave in brez vrnitve k moderni družbeni organizaciji, kakršno pozna razviti svet, učinkovita (socialna) politika preprosto ni možna, brez nje pa tudi ne siceršnji družbeni razvoj.

Opombe:

1. Leta 1979 sem se v Zavodu za rehabilitacijo invalidov vključil v projekt konstituiranja profesionalne rehabilitacije. Na projektu, ki je bil iniciran s strani izvršnega sveta in finančno ter formalno podprt s strani vseh SIS med katere je porazdeljeno invalidsko varstvo, je delala skupina petih delavcev različnih profilov. Moja zmožnost interdisciplinarnega povezovanja ter nekatere osebne lastnosti pa so botrovale temu, da sem kljub svoji mladosti postal njegova vodilna gonilna sila. Projekt je po treh letih rezultiral v faktično konstituiranje treh profesionalno-rehabilitacijskih institucij (Ljubljana, Celje, Maribor), ki danes bolj ali manj uspešno funkcionirajo.

2. Veljko Rus vidi razloge paradoksnosti socialne politike v deželah realnega socializma v njihovi reviziji Marxa v dveh bistvenih točkah: a) diktature proletariata niso razumele kot ukinjanje privilegiranega in deprivilegiranega razreda, ampak kot dominacijo (deprivilegiranega!) delavskega razreda in b) ukinitve privatne lastnine niso povezovale z ukinjanjem obstoječe delitve dela, ampak z generalizacijo te delitve iz ekonomske v politično sfero (Rus, 1988).

3. Modernizacijski pristop k družbenemu razvoju pojmem kot vrednostno-orientacijski okvir, ki služi vzpostavljanju funkcionalno diferencirane družbe z modernim političnim telesom in z diferenciranim vključevanjem in aktivnim medsebojnim prežemanjem različnih področij družbenega življenja. Tak vrednostno-orientacijski okvir pa implicira tudi določeno osvobajanje od tradicije, spreminjanje socialnih značajev ljudi, medčloveških (medosebnih) odnosov, stilov življenja, spreminjanje načinov političnega delovanja, spreminjanje struktur vplivanja in moči, spreminjanje ideologij, norm, vrednot ipd.

4. Najpoprej sem sociologično interpretiral invalidnost kot posebno obliko družbeno-strukturne neenakosti. Za tem sem, opirajoč se na nekatere samoumevne postulate marksistične teorije družbe in revolucionarno-teleološki način prehoda iz enega (vsestransko razodtujočega) tipa družbe v drugi (kjer bo vsestranski razvoj posameznika pogojev razvoja vseh in vice versa), konceptualiziral rehabilitacijo kot teleološki moment revolucionarne preobrazbe družbe. Legitimni vrednostno-orientacijski okvir za takšno konceptualizacijo je ponujal obstoječi koncept, projekt in sistem integralnega samoupravljanja. Vkolikor naj bi samoupravljanje pomenilo tudi odpravljanje vseh oblik družbeno-strukturnih neenakosti je v takšnem njegovem bistvu namreč že zajet proces deinvalidizacije. In zategadelj rehabilitacija, ki naj ne bi bila obstoječe invalidizirajoče (kapitalske) družbe, potrebuje povsem določen vrednostno-orientacijski okvir za svoje razvojno-strateško in humanizirajoče samospreminjanje (na katerega se sama nenehno sklicuje). Na takšen način sem poskušal sociološko elaborirati enega izmed temeljnih rehabilitacijskih načel, to je "celovitost".

5. Tisto pri čemer sem vztrajal, je predpostavljeno funkcionalno diferencirano opravljanje vlog/funkcij: država naj (u)pravno nadzira in arbitrira, SIS naj so zgolj mesto srečevanja in dogovarjanja, rehabilitacijsko-izvajalske in-

stitucije (ki smo jih vzpostavljali) naj opravljajo strokovne storitve, rehabilitacijski timi naj te storitve opravljajo spet na funkcionalno diferenciran način (različni profili delavcev naj opravljajo delo v skladu s svojo strokovno vlogo/identiteto) itd. Vztrajal sem pri diferenciranem vključevanju v razvojno spreminjevalna prizadevanja, opirajoč se na obstoječa samoupravna pravila družbene integracije, ki predpostavljajo tudi, na interesni različnosti temelječ konsenz. Toda bolj ko sem pri tem vztrajal, agresivnejše so bile reakcije, dokler nisem začel spoznavati, da s takšnim svojim početjem zadiram v neko travmatično, realno nemogoče jedro vsakodnevnega delovanja ljudi in institucij. Dejansko sem bil nemogoč, ker sem zahteval neposredno realizacijo sistemsko legitimnih pravil vedenja.

6. Ob tem, ko sem se sociološko spoznaval z idejami o necelosti in nezaključljivosti družbe, sem se psihološko srečeval z notranjo decentriranostjo subjekta in z idejo o necelosti in nezaključljivosti posameznika. Skozi izkustven edukativni proces iz skupinske dinamike in (geštalt) psihoterapije, sem se s tem soočal na način najbolj neposredne eksistencialne, "tukaj in sedaj" zavesti o sebi, svojem početju in svojem hotenju.

7. Ciril Klajnsčček, 1987 (glej tudi zaključke "simpozija o možnostih razvoja profesionalne rehabilitacije v kriznih družbenih razmerah", ki sem ga organiziral novembra 1977 v UZRI, Ljubljana).

8. Dominik Komadina, 1988

9. Janez Šmidovnik, 1989

10. Miroslav Ružica, 1987

11. Osebnost soglašam s Franetom Adamom, da pri nas civilna družba v prvi vrsti fungira kot eksistencialna kategorija, torej kot še nedefiniran simboličen izraz družbeno reformističnih pričakovanj in prizadevanj, ne pa toliko kot sankcijski subjekt politične oblasti, kot nasprotje eshatološki, po meri ideologije ukrojeni družbi, kot nasprotje militaristični (uniformirani) družbi oz. kot civilizirana po drugač-

nosti tolerantna družba. (O treh pristopih k pojmu "civilna družba", Sociološke razprave šte. 5)

12. Politična paradigma se nanaša na vseobsegajoči model tega, ker politika je. Claus Offe, ki si je ta pojem sposodil od Joachima Raschkeja jo (re)definira na sledeč način: "Politična paradigma ponuja odgovore na medsebojno povezana vprašanja, kot so: 1. katere so osnovne vrednote in teme kolektivne akcije? 2. Kdo so akterji in na kakšen način postajajo kolektivni akterji? 3. Katere so ustrezne procedure taktike in institucionalne oblike skozi katere se odvijajo konflikti? (Obnova utopijskih energija, str 127)

Literatura

1. P.L. Berger, Th. Luckmann: Družbena konstrukcija realnosti, CZ, Ljubljana 1988
2. France Bučar: Upravljanje, CZ, Ljubljana 1981
3. Civilna družba in država, Družboslovne razprave šte. 5/1988
4. Jürgen Habermas: Filozofski diskurz moderne, Globus, Zagreb 1988
5. Tine Hribar: Kopernikanski obrat, Slovenska matica, Ljubljana 1984
6. Ciril Klajnšček: Aktualni problemi in razvojne možnosti profesionalne rehabilitacije v kriznih družbenih razmerah (referat), UZRI, Ljubljana 1987
7. Ciril Klajnšček: Kriza in racionalnost timskega dela, UZRI, Ljubljana 1988
8. Ciril Klajnšček: Od odraslega otroka k otroku v odraslem - onkraj adultizma, Referat na poletni Šoli Društva psihologov Slovenije 1988
9. Ciril Klajnšček: Modernizacijski pristop k družbenemu razvoju, Revija za planiranje št. 3/1989
10. Dominik Komadina: Kako zdraviti zdravstvo, Zdravstveno varstvo, šte. 6-8/1988
11. Obnova utopijskih energija - zbornik, SSO Srbije, Beograd 1987

12. Milan Podunavac: Politički legitimitet, Rad, Beograd 1988
13. Veljo Rus: Socialna politika in enakost, Inštitut za sociologijo, Ljubljana 1988
14. Miroslav Ružica: Socialna politika - kritika teorijskih osnova, VŠSR, Beograd 1985
15. Miroslav Ružica: Sistem socialne politike u Jugoslaviji - razvoj i otvorena pitanja, Inštitut za sociologijo, Ljubljana 1987
16. Socialistična civilna družba, zbornik, RK ZSMS, Ljubljana 1985
17. Socialna situacija i vrednostna opredeljenja u socialnoj politici, Socialna politika, Beograd 1987
18. Janez Šmidovnik: Problemi upravljanja na področju družbenih dejavnosti, Inštitut za sociologijo, Ljubljana 1988
19. Alain Touraine: Postindustrijsko društvo, Globus, Zagreb 1980

Ciril Klajnsčček, diplomirani sociolog, Zavod SR Slovenije za družbeno planiranje, Gregorčičeva 35, 61000 Ljubljana